

HÖGSKOLAN VÄST
INSTITUTIONEN FÖR INDIVID OCH SAMHÄLLE

Att förhindra Mobbning

- en kvalitativ studie om skolkuratorers roll i att arbeta förebyggande mot kränkningar i skolan.

Författare: Alex Lindström

Examensarbete i socialt arbete och socialpedagogik 15hp

Socialpedagogiska Programmet

ESC501

Vårterminen 2020

(Att förhindra mobbning - en kvalitativ studie om skolkuratorers i att arbeta förebyggande mot kränkningar i skolan.)

(To prevent bullying - a qualitative study on school counselors strategies to prevent bullying in school.)

Av: Alex Lindström

Maj 2020.

Sammanfattning

Mobbning är ett fenomen som förekommit under lång tid inom skolan. Barn som utsätts för mobbning kan komma att få långtgående effekter och leda till svåra men i vuxen ålder. Därför har skolan en skyldighet i att aktivt arbeta förebyggande mot mobbning och kränkningar i skolan samt att utreda händelser där elever blir kränkta. Trots att det finns tydliga direktiv i att förebygga mobbning så visar undersökningar att mobbning i skolan ökar. Hur kan mobbning och kränkningar förhindras i skolan, skolkuratorer är den profession inom skolan vars arbetsuppgifter till störst del ligger i det förebyggande arbetet. För att komma underfund med mobbning i skolan är det viktigt att skolkuratorer har ett liknande tillvägagångsätt i att jobba mot mobbning. Detta arbete undersöker om det finns skillnader och likheter i hur skolkuratorers förebygger mobbning, detta görs genom att ta reda på hur respektive kurator arbetar och sedan jämföra dessa med varandra. För att ta reda på detta gjordes enskilda intervjuer med 4 kuratorer på olika skolor i en mellanstor kommun i Västra Sverige. Resultatet visade att förhållningsätt i hur man förebyggde mobbning utgjorde större skillnader än likheter. De slutsatser som kunde dras utav resultatet var att kuratorerna arbetade med olika insatser i att förebygga mobbning och att de hade olika attityder gentemot det förebyggande arbetet. Men att den gemensamma idén om hur mobbning kan förebyggas var att utgå från ett helhetsperspektiv som framhävde olika aspekter.

Nyckelord: mobbning, kränkning,

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
1. Inledning	1
1.2 Problemformulering	1
1.5 Avgränsning	2
1.6 Bakgrund	3
Historisk bakgrund	3
Kränkning	5
Vad utgör en mobbare?	5
Skolkuratorns roll	7
2. Tidigare forskning	9
Hardy & Young	9
Olweus	10
En forskningsöversikt kring mobbning i skolan	12
Prevention and intervening with bullying in schools	12
Höiby	13
3. Teori	14
Socialpedagogiska perspektivet	14
Utvecklingsekologiskt perspektiv	15
4. Metod	17
Kvalitativ metod	17
Hermeneutik	18
Urval	19
Datainsamling	20
Forskningsetiska överväganden	21
5. Resultat	23
Kuratorns yrkesroll	23
Utreda mobbning	25
Arbetsfördelning	26
Utmaningar i arbetet	27
Mobbning på nätet	27
Insatser	28
Gemensamma Inslag	31
Helhetsperspektiv	31
6. Analys	33
Likheter i att arbeta som kurator	33
Skillnader i att arbeta som kurator	34

Resultat i förhållande till socialpedagogik	36
Resultat i förhållande till utvecklingsekologiskt perspektiv	36
7. Diskussion	38
Referenser	40
Bilaga	46

1. Inledning

”Måns bad om hjälp, men fick veta att allt var hans eget fel. Den 16 januari kommer Måns hem mycket uppgiven. Han har blivit hånad, knuffad, sparkad, jagad och visar blåmärken på armarna och i sidan” (Jeninge, 2015).

Till slut orkade Måns inte längre och beslutade vid 13 års ålder att ta sitt liv. Men vad hade kunnat göras annorlunda? Hur kunde det få gå så långt?

Efter att en utredning inleds mot skolan visade det sig genom skolans dokumentation att skolans åtgärder gjorde situationen än värre för Måns (a.a). Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling och alla barn är lika mycket värda (Barnkonventionen, 2020). För att kunna säkerställa barns trygghet och främja barnutveckling måste mobbning förhindras.

I skolan kan kränkningar innebära allt ifrån elaka kommentarer, exkludering från aktivitet och gester. När någon upprepade gånger blir utsatt för kränkande behandling kallas det för mobbning (Åslund, 2017). Mobbning bland barn tycks ha förekommit genom tiderna och sedan uppkomsten av skolan, men begreppet myntades första gången i svensk forskning på 60-talet (Larsson, 2010). Kränkningar är oftast svårhanterliga då det bland personal förekommer svårigheter att bedöma graden av kränkning, och att definiera vem som är offer och förövare (Lundblad, 2016). Det är viktigt att ingripa vid förekomst av mobbning eller kränkning och att förebygga uppkomsten av det eftersom det, för offret kan leda till långvariga psykiska besvär i vuxen ålder (Hanson, 2015). Att utsättas för mobbning och kränkningar kan ur ett långsiktigt perspektiv leda till destruktiva beteende och kriminalitet samt medföra svårigheter att bibehålla relationer. En rapport från Friends visar att allt fler elever känner sig mobbade och utsatta för kränkningar (Friends, 2019). Vidare framgår det i 6 kap 6§ Skollagen att skolan har skyldigheter att förebygga och utreda kränkningar, dvs. att händelser där barn kränker andra barn anmäls, utreds och att åtgärder vidtas (SFS 2010:800).

1.2 Problemformulering

Skolan har lång erfarenhet av att arbeta motverkande av mobbning och kränkningar i skolan. Det finns oftast utarbetade handlingsplaner som beskriver processen från att en elev blivit utsatt för kränkande behandling till genomförande av åtgärder och uppföljning (Skolverket, 2020). Trots denna systematik visar en studie ifrån statistiska centralbyrån (SCB, 2019) att allt fler barn och unga mår sämre i skolan och där ökningen av mobbning är en betydande aspekt utav resultatet. Det tycks vara motsägelsefullt att kommun och stat trycker på vikten av att

inrätta handlingsplaner, skapa styrdokument och lägga mer krav på dokumentation vid mobbning och kränkningar (Onsjö, 2011) samtidigt som allt fler elever känner sig utsatta för kränkande behandling. Kuratorn är främst den yrkesperson på skolan som fyller en social funktion och är oftast drivande i frågor kopplade till kränkningar och mobbning (Niklasson, 2014). Med tanke på den situation som råder tycks det därför vara utav intresse att ta reda på hur skolan arbetar med förebyggande insatser för att motverka kränkningar och mobbning i skolan. På så vis kan man få reda på hur det förhåller sig samt se brister och förtjänster med dessa arbetssätt.

1.3 Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka skillnader och likheter i hur skolkuratorer arbetar förebyggande mot mobbning.

1.4 Frågeställningar

För att uppfylla syftet behöver följande frågeställningar besvaras:

Hur skiljer sig skolkuratorernas arbete åt?

Vad har skolkuratorernas arbete gemensamt?

1.5 Avgränsning

För att kunna ta reda på hur mobbning kan förhindras inom skolan så inriktas arbetet på att intervjua skolkuratorer då skolkuratorn är den profession som till störst del arbetar med frågor som rör mobbning i skolan (Ollmark, 2014). Frågeställningarna kom att avgränsas till hur skolkuratorer beskriver sin roll i det förebyggande arbetet, samt vilka metoder som används. Detta för att kunna jämföra hur skolkuratorernas olika påstående skiljer och liknar varandra samt undersöka hur metoderna skiljer sig åt. Om frågeställningarna hade varit utav mer generell karaktär så hade arbetets fokus kunnat bli omfattande och svårhanterbart.

1.6 Bakgrund

Ämnet mobbning kan i första hand verka komplext och mångtydigt dvs. svårt att veta betydelsen och innebörden av. För att ge en bättre förståelse för läsaren kommer bakgrunden innehålla en introduktion kring ämnet mobbning. Det är nödvändigt för läsaren att veta vad mobbning är, hur det aktualiserades inom forskningen, och inom vilka områden det tillämpas. Detta för att förstå hur skolkuratorer kan arbeta förebyggande mot mobbning samt se skillnader och likheter. Detta avsnitt börjar med att beskriva mobbning utifrån en historisk kontext, vad som definierar mobbning, vad som definierar kränkningar, vad utgör en mobbare, hur förhåller sig mobbning i lagstiftningen samt vilken roll skolkuratoren har i att förebygga mobbning. Slutligen kommer exempel på olika insatser som kan användas för att förebygga mobbning.

Historisk bakgrund

Mobbning sägs ha förekommit under väldigt lång tid poängterade forskaren Hans-Edvard Roos som var en av de tidigaste sociologerna i att intressera sig för begreppets historiska innebörd (Björk, 1999 s.14). Enligt Roos kan begreppet mobbning härledas cirka 300 år tillbaka i tiden, den tid då franska revolutionen ägde rum. Termen mob kommer från latinets *mobile vulgus* som direkt översatt betyder *den föränderliga, opålitliga hopen*. Begreppet uppkommer ur en tid i Europa då man löste problem med våld (a.a.). Roos menar att ”mobbing” är vardagsengelska och förklarar att begreppet ur dess historiska kontext betyder att pöbla, anfälla, angripa eller att bråka i gäng. Sedan 1960-talet har en del företrädande forskare inom mobbning definierat begreppet mobbning och haft olika förklaringar till begreppet.

Peter Heinemann var en av de första forskarna i Norden att definiera och beskriva mobbning. Han beskriver begreppet ”*mobbing*” som en form av vardagsengelska vars ungefärliga betydelse innebär att ”pöbla”, ”att bråka i gäng” eller att ”trängas i mängder” (Heinemann, 1986). Heinemann menar däremot att dessa definitioner inte täcker det som åsyftas. Mobbing har större bredd och kan innebära såväl småretning som gruppmisshandling. Han gjorde sig känd när han i en uppmärksam debatt från Liberal debatt 1969 skulle förklara apartheid som process (Larsson, 2008). Heinemann

förklarade det som en åtskillnad av attityder hos människor och en form av mental dominans som på enklast sätt går att spåra till barn i skolan (a.a.). Som tidigare nämnts tyckte Heinemann att den föräldrade beskrivningen ”*pöbla*” eller subjektivt ”*pöbel*” kom från en annan kontext och inte ringade in betydelsen på rätt sätt (Heinemann, 1986). Det behövdes ett nytt ord som på allvar ringade in det fula och förskräckliga i beteendet. Han formulerade det som ett modeord och signalerade till andra forskare att bedriva studier och uppmärksamma beteendet och dess negativa påföljder (a.a)

En annan framträdande forskare inom ämnet mobbning är Dan Olweus som var en av de första forskarna att skapa ett förebyggande program mot mobbning (Oleweus m.fl., 2018). På 1980–1990 talen-talen började intresset kring mobbning sakta växa fram, men det var inte förrän på 2000-talet som intresset på riktigt tog fart. Vid denna tidpunkt hade Olweus redan etablerat sig som en central figur inom forskning kring mobbning (a.a). I ett arbete gjort av (Lunneblad, Johansson & Odenbring, 2016) beskriver man att det sedan 1990-talet skett en förändring i skolans kränkingsarbete. Lagstiftningen har kommit att ta allt större plats i skolan när det kommit till att behandla kränkningar. Detta har inneburit att skolan i allt större omfattning fokuserat på att förebygga olika former av kränkningar. Vidare beskriver man att dessa förändringar i skolan bäddat upp för diskreta former av kränkningar bland elever, något som osynliggörs i skolan vardag (a.a).

Mobbning

I en artikel beskriver Margaretha Strandmark, som forskat kring mobbning på arbetsplatser, sin definition av mobbning. Hon beskriver det som ett beteende som trakasserar, kränker och socialt exkluderar en person på ett negativt sätt (Strandmark, 2017). I en avhandling från Örebro Universitet skriver man att forskare inte är enade om hur begreppet mobbnings skall definieras. En del forskare försöker utveckla egna varianter av begreppets innebörd men har som gemensam nämnare att det bygger på en subjektiv upplevelse hos den som blir mobbad (Blomberg, 2010). Olweus som nämnts tidigare förklarar att mobbning är när en eller flera personer vid upprepade tillfällen under en viss tid, säger eller gör kränkande och obehagliga saker mot någon som har svårt att försvara sig (Olweus, 1999). Enligt (Brattberg, 2016) handlar mobbning om att systematiskt kränka en annan individ. Mobbning kan handla om alltifrån subtila saker som att ignorera, frysa ut, kontrollera och undanhålla

information, till fysiskt våld, diskriminering och sexuella trakasserier. Mobbning är ingen juridiskt definierad term och det finns inget som heter mobbning menar (Brattberg, 2016) därför kan det ibland bli komplicerat att utreda vilken typ av handlande som är brottsligt. Det är inte riskfritt att kränka och mobba och får avgöras i varje enskilt fall om det är det eller ej.

Kränkning

Kränkande behandling kan ses som ett vidare begrepp där b.l.a mobbning, sexuella trakasserier och diskriminering kan ingå (BEO, 2020). Men kränkande behandling kan även innehålla nedsättande ord, ryktesspridning, förlöjligande, blickar, hånskratt och mycket annat (a.a). Det som tycks skilja begreppen mobbning och kränkning åt, är att det oftast kallas mobbning när en individ vid upprepade gånger blir kränkt (Skolverket, 2020). En annan faktor är att begreppet mobbning inte juridiskt utan att man i skollagen istället använder benämningen kränkande behandling (SFS: 2010:800).

Vad utgör en mobbare?

Det kan vara relevant att ställa sig frågan om det finns något som karaktäriseras för den typiska ”mobbaren”. Är det t.ex. en viss målgrupp eller individ som kränker på ett generellt plan? Forskare inom området redogör detta på olika sätt. På 70- och 80-talet sökte man istället förklaring i den utsatte individen som ansågs vara udda, en vanlig uppfattning var att dessa barn var speciella ur en negativ aspekt. Kanske berodde mobbningen på deras hårfärg, deras envishet, deras tystlåtenhet osv. (Kaufman, 2018). Det låg helt enkelt i den utsattes ansvar i att försöka förändras för att inte bli utsatt för mobbning (a.a.).

Dan Olweus som anses vara en av de främsta forskarna inom området menar på att det är betydligt vanligare att killar mobbar än tjejer. Vidare utgör killars mobbning mer fysiskt våld än när tjejer mobbar (Olweus, 1999). Det kan vara svårare att upptäcka när tjejer mobbar eftersom det i högre grad sker på ett diskret sätt (a.a). Elever kan mobba för olika anledningar. I (Gunsulus, 2006, s.122) redogörs det för varför en individ ”mobbar”. Det kan handla om olika förklaringar, dels kan det handla om att mobbaren ser sig själv som ”offret” och tillåter sig själv till att mobba andra eftersom den ser detta som en rättighet. En annan förklaring till vad som karaktäriserar

mobbaren generellt sätt är att mobbaren är villig att överstiga de normer som råder för att dra åt sig av de förtjänster som mobbning ger (a.a). En redogörelse för mobbarens karaktärsdrag framgår även av (Eriksson m.fl., 2002) där det står att mobbaren känner ett starkt behov av makt, dominans och har ett starkt kontrollbehov. En förklaring till detta är att det finns fientliga impulser och känslor inom mobbaren som ligger till grund för dåliga uppväxtvillkor och att dem som kränker överväger lönsamheten i att göra dessa handlingar framför konsekvenserna (a.a).

För att kunna arbeta förebyggande mot mobbning i skolan är det viktigt att ha kunskap i varför en individ eller grupp mobbar en enskild. Denna kunskap är relevant för studien då det ger en övergripande bild över mobbarens motiv, vilket kan skapa en förståelse för hur man förebygger mobbning i skolan.

Lagstiftning

Enligt 6 kap 6§ i Skollagen (SFS 2010:800) står det att huvudman (kommunen) inom ramen för varje särskild verksamhet, ska se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling. Vidare framgår det i 6 kap 10§ Skollagen (SFS 2010:800) att personal har skyldighet att meddela rektor vid kännedom om ett barn blir utsatt för kränkande behandling. Det finns bortsett från en förpliktelse även en systematik av hur fördelning av ansvar och uppgifter skall gå till hos personal för att motverka att elever kränker varandra.

Det står dessutom i 3 kap 1§ i Diskrimineringslagen (SFS 2008: 567) att aktiva åtgärder i form av att förebygga och motverka diskriminering skall ske inom ramen för verksamheten. I skolan finns det krav på att ta fram en plan mot kränkande behandling som skall upprättas varje år med syfte att kartlägga vilka åtgärder som behövs påbörjas eller genomföras, detta står i 6 kap 8§ i Skollagen (SFS 2010:800). Skolverket har arbetat fram en plan som varje verksamhet som bedriver utbildning har förpliktelse att följa, denna kallas likabehandlingsplan (Skolverket, 2006). Likabehandlingsplanen utgör en rad allmänna råd som varje skola skall följa när dessa kartlägger vilka behov som bör tillgodoses för att förebygga och motverka mobbning (a.a.).

Skolkuratorns roll

Det framgår i 2 kap 25§ Skollagen (SFS 2010:800) att elevhälsan ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande samt omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Vidare står det att för medicinska, psykologiska och psykosociala insatser bör finnas skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Kuratorn har oftast en roll i elevhälsan som består i att arbeta med förebyggande och hälsofrämjande insatser. Kuratorers arbetsuppgifter kan variera men består oftast i att vägleda elever, föräldrar och personal genom samtal.

Arbetsuppgifterna handlar ofta om att reda ut olika livssituationer och att arbeta för att lösa olika problem. I (Ohlmark, 2014) redogör man för kuratorns arbetsuppgifter, arbetsuppgifterna kan se olika ut kuratorn fungerar främst som en förmedlare mellan kontakter exempelvis myndigheter, föräldrar, elever, rektor osv. Kuratorn håller sig oftast tillgänglig för elever genom att befinna sig på skolan. Kuratorn jobbar med konflikthanteringsstrategier och verkar mot mobbning och för att skapa en trygghetsskapande miljö (a.a).

I (Bruno, 2012) kritiserar man det utökade kraven på socialt arbete bland lärare, och beskriver där kuratorn som en lyssnande vuxen, vars uppgift är att finnas där för barn och i viss mån även för föräldrar. I en utredning gjord på uppdrag av Skolverket uppmärksammas det att det inte finns tydligt mätbara mål när det kommer till elevhälsans uppdrag (Höög, 2014). I (Höög, 2014) intervjuas en kurator som känner sig underlägsen rektorn i organiserandet kring elevhälsan, kuratorn och resterande personal i elevhälsoteamet blir ofta bromsade. Detta resulterar i långsamma processer och otydliga ramar över vilken roll var och en i elevhälsan har när det kommer till det förebyggande och hälsofrämjande arbetet i skolan (a.a). Något som är gemensamt för det kurativa arbetet i skolan är att alla måste jobba enligt respektive skolans likabehandlingsplan (Bohman, 2006).

Förebyggande insatser

I (Lindqvist, 2017) beskrivs det hur man genom olika metoder kan arbeta förebyggande och hälsofrämjande med barn i skolan. Kamratlärande innebär att elever undervisar varandra på olika sätt. Ett sätt kan vara att klassen får en uppgift som beskriver ett visst händelseförlopp som berör mobbning. Sedan ska varje elev skriva ner ett svar och delas sedan in i en grupp för att diskutera det svar som var och en kommit fram till. Gruppen enas om vilket svar som verkar bäst och redovisar detta svar inför klassen. Klassen får då möjlighet att argumentera och reflektera över olika svar (Lindqvist, 2017). Denna process leder till att eleverna lär sig av varandra och kommer omedvetet fram till lösningar på problem som kanske redan uppstått eller kommer uppstå, på så vis kan man i förtid låta eleverna komma fram till gemensamma lösningar.

Kollegialt lärande handlar om att föra samman kompetenser från olika professioner på skolan och lyfta fram dilemman som var och en kan uppleva. Meningen är att få hjälp med att reflektera över vad som görs, och varför det görs i hopp om att luckra upp problem. Gemensamt lärande leder till att samarbetsförmågan stärks. Kollegor ger varandra utrymme till att reflektera och lyssna till varandra. Tanken är att få olika professioner inom skolan att ta hjälp av varandra, och kanske ompröva sina förhållningsätt till förmån för ett annat (Lindqvist, 2017). Ett sätt för elevhälsan att inte behöva nämna ett aktuellt fall, skulle kunna vara att använda sig av ett fiktivt fall.

Inkludering kan användas och beskrivas på många olika sätt.

I (a.a) lyfter man tre definitioner av begreppet: *gemenskapsorienterad*, *individorienterad* och *placeringsorienterad inkludering*. Gemenskapsorienterad inkludering handlar om att skolan ansvarar för att alla elever oavsett svårighet ska känna sig socialt och pedagogiskt delaktiga i skolan. Den individorienterade inkluderingen har ett fokus på hur eleven trivs i skolan, om hen har kompisar att umgås med, och om denna når kunskapsmålen. Placeringsorienterad inkludering innebär att tänka fram vilken miljö som är bäst lämpad för eleven beroende på dennes behov. Var och hur kan eleven bli delaktig i lärande, varierade uppgifter och arbetssätt kan skapas för att eleven både ska lära sig, men också för att motverka att eleven eller andra elever kränker varandra. Eleverna är där av samma skäl, att lära och utvecklas i skolan.

2. Tidigare forskning

I följande avsnitt redogörs det för tidigare forskning kring det förebyggande arbetet mot mobbning i skolan. Inom forskningsfältet finns det en variation av perspektiv och metoder som belyser ämnet mobbning. Den tidigare forskning som presenteras i detta kapitel är relevant för studien då den försöker skapa en förståelse för hur mobbning kan förhindras.

Det är av betydelse inom skolan att arbeta med förebyggande insatser som håller god kvalitet. Därför bör och kan elevhälsan använda sig av vetenskapliga kunskap för att skapa en trygg skolmiljö, vilket är en viktig komponent till bra utbildning (Mitchell, 2015).

Hardy & Young

Valerie Hardy och Anita Young är två forskare med lång erfarenhet inom det skolkuratoriva arbetet i USA. Young är en licenserad kurator och har sedan tidigare bedrivit forskning i frågor som rör ledarskap och socialt arbete (Johns Hopkins School of Education, 2020).

Valerie Hardy är en licenserad kurator med 20 års erfarenhet av vägledning och rådgivning för studenter (Psychology today, 2020). Dessa två ingår i ett förbund som heter American Counselling Association som bedriver forskning i syfte att förbättra skolkuratorers arbetssätt. I (Hardy m.fl., 2018) kvantitativa studie undersöker man vilka kunskaper högstadelever hade kring området mobbning. 4 kuratorer på olika skolor gick samman för att undersöka elevers föreställningar och attityder inom området mobbning. Tanken med studien var att elevernas bidrag skulle kunna användas i att utforma effektiva åtgärder mot mobbning. Enkäter delades ut till elever som fick svara på olika påståenden som rörde situationer där mobbning inträffade, de fick sedan ringa in alternativ som skulle stämma in på respektive påstående. Uppföljning av studien gjordes efter 3 år där resultaten av studien visade att 94 % av eleverna i årskurs 7 respektive 86 % av eleverna i årskurs 8 blivit utsatt för kränkningar i skolan. Vidare visade resultatet att viktiga aspekter i det förebyggande arbetet mot mobbning och

kränkningar var vikten av att skapa en trygg arbetsmiljö för eleverna. Slutsatser som gick att dra från resultatet var att kuratorerna skulle se över de redan befintliga åtgärdsprogrammen mot mobbning i förmån för andra. Resultatet visade att det fanns ett övergripande behov inom skolans värld att på liknande sätt samla in material för att kunna motverka mobbning och kränkningar i skolan, detta skulle dock innebära att personal från olika professioner backade upp projektet. Det som gör undersökningen relevant för denna studie är att det uppmärksammar mobbningens negativa påverkan på ungdomar och redogör för alternativa insatser i hur mobbning kan motverkas.

Olweus

Dan Olweus anses tillhöra nordens mest framträdande forskare inom området ”mobbning” och har bidragit med ökad kunskap kring ämnet (Frånberg, 2003). En studie gjord av (Olweus m.fl., 2018) gick ut på att utvärdera ett program som förebygger mobbning i skolan skapat av forskaren Dan Olweus. Programmet heter *The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP)* och är ett av de äldsta och mest använda i att utforma åtgärder mot mobbning i skolan. Många forskare har skapat egna varianter som till stor del efterliknar detta. Programmet har ett tillvägagångssätt som omfattar en stor del av skolmiljön där alltifrån miljön i klassrum, individuella beteendemönster och gemenskaper i och utanför skolan ingår. Programmet har ett fokus som innefattar både kortsiktiga och långsiktiga mål i att skapa trygga och positiva läromiljöer för elever. Målsättningen var att minska mobbning och kränkningar bland elever, att förhindra att nya problem uppstår, samt att förbättra relationer mellan elever i skolan. Målen eftersträvas genom att förändra miljön i skolan och på så sätt förhindra att förutsättningar för mobbarna skapas och att belöningen av mobbning reduceras.

The Olweus Prevention Program (OBPP) har fyra grundläggande principer: (1) Vuxna i skolan skall visa värme och ett positivt intresse för eleverna, (2) sätta gränser mot dåligt uppförande, (3) att konsekvent tala om de positiva konsekvenserna av att behandla varandra väl och (4) att genom principerna fungera som positiva förebilder för eleverna. Dessa fyra principer har använts för förebyggande och hälsofrämjande insatser av mobbning genom skolans olika åldersspann runt om i världen. Principerna har använts i skolan och har applicerat på olika sätt exempelvis i klassrum, för enskilda elever, samt projekt.

Utvärderingar som gjorts av användare i olika länder samt mellan olika årgångar vann starkt stöd i forskningen. Mobbing och kränkningar minskade tydligt i specifikt två avseenden, att bli mobbad och att mobba andra. Resultatet höll sig konsekvent i olika länder och över tid,

och visad på positiva effekter i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet mot mobbning. Studien visar på hur Olweus förebyggande program än idag har relevans i det förebyggande arbetet mot mobbning, samt att systematik och noggrann granskning av mobbning kan leda till önskvärda resultat.

Björk

Gunilla Björk är en forskare som undersökt frågor kring mobbning bland barn i skolan. Björk har ett synsätt som utgår från ett maktperspektiv, detta belyser ojämn maktsymmetri inom sociala interaktioner och utgår från makt och inflytande (Eriksson, 2001).

Det framgår i en studie gjord av (Björk, 1999) huruvida makt och handlingsutrymme påverkar utfallet av mobbning. Forskaren utgår från en "case-by-case" modell som bygger på intervjuade ungdomars subjektiva upplevelser av en berättelse som handlar om mobbning. De intervjuade fick en berättelse uppläst för sig och fick där anta olika roller i händeseförloppet. Ungdomarna fick uppleva mobbning ur olika synvinklar och blev kategoriserad som både mobbare och mobbad. Berättelsen innefattar även fiktiva personer i form av anhöriga till de intervjuade. 17 djupintervjuer gjordes var för sig med de intervjuade samt 4 gruppintervjuer. Materialet samlades in genom att dels analysera varje intervju för sig, detta stegrades sedan upp när materialet började bli fylligare då gick det att se en helhet av resultatet. Resultatet av intervjuerna visade att mobbningen uppstod till grund av outtalade regler som bottnade i en ojämn maktsymmetri, detta innebar att mobbningen skedde i sammanhang där det rådde obalans mellan offer och förövare. Slutsatser som gick att dra av resultatet var att mobbning utgör en rad osynliggörande spelregler som mobbaren skapar genom sitt agerande, mobbarens spelregler ökar dennes handlingsutrymme (makt) och sänker andras särskilt den mobbades. De förebyggande åtgärderna menar (Björk, 1999) handlar inte om att kväva sociala utrymmen där mobbning kan förekomma, tvärtom så handlar det om att skapa arenor för sociala relationer där det går att betrakta eleverna och se vilka relationer och attityder som finns i en klass. En annan viktig aspekt i det förebyggande arbetet är att uppmärksamma när kränkningar och mobbning sker, att lita på att det man ser faktiskt är tecken på utsatthet. Denna studie belyser att mobbare kan tillåtas att kränka andra om det finns utrymme och möjligheter till det. Därför är det viktigt för personal att lära sig identifiera mobbarens tillvägagångssätt. Forskningen kan bidra till att förhindra mobbning genom att organisera det förebyggande arbetet på ett sådant sätt att mobbarens knep kan identifieras.

En forskningsöversikt kring mobbning i skolan

En sammanställning kring problemområdet mobbning i skolan gjordes utav 4 forskare från Örebro universitet (Eriksson, Lindberg, Flygare m.fl.2002) Syftet med detta var att skapa en översikt kring mobbning för att få mer kunskap inom området. Forskarna analyserade 116 vetenskapliga artiklar utifrån frågor kopplat till mobbning. I förhållande till hur mobbning kan förebyggas i skolan så kunde forskarna komma fram till gemensamma slutsatser. Det var viktigt att se mobbning utifrån ett helhetsperspektiv, vilket innebar att personal på skolan bör ha en gemensam uppfattning om hur man ska göra om någon blir mobbad eller kränkt (a.a). Det var viktigt att personal kände till elevers erfarenhet av mobbning för att vara medveten om hur mobbning kunde förebyggas. Ett sätt att göra detta på kunde vara att skicka ut enkätundersökningar till eleverna som kom att handla om frågor kopplat till mobbning. Detta kunde vara frågor som berör vart mobbning förekommer, vilka effekter den har på offer, elevers synpunkter på trygghet i skolan, mående, skolnärvaro osv. Vidare kunde det vara viktigt att få reda på hur föräldrar uppfattade mobbning och kränkningar som sker på skolan, vilka åtgärder dom ansåg skolan skulle göra etc. När enkäter skickats ut till lärare och elever var det dags att kartlägga eventuella problem och svårigheter som inträffade på skolan, då kunde elevhälsan tillsammans med rektor skapa en policy (Eriksson, Lindberg, Flygare m.fl. 2002).

Prevention and intervening with bullying in schools

I en rapport publicerad av (Nickersson, 2017) redogörs det för olika förebyggande program i skolan. Dessa jämförs sedan med varandra för att kunna utgöra vilket program som visar bäst resultat. Syftet med studien var att få fram evidensbaserad forskning i att förebygga mobbning i skolan. Något som är gemensamt för de olika programmen är att de tar hänsyn till mobbare, den utsatta och andra elever som inte är aktiva i mobbningen, men som deltar genom passivitet. Vissa program hade en helhetsapproach i den mån att det täckte alla delar i skolan, andra fokuserade på beteendeproblematik, medan en tredje inriktade sig mer på regelverk och policy. De program som presenterades var bland annat Social Emotional Learning (SEL) Oleweus Bullying Prevention Program och KIVA. Trots att ämnet mobbning fått mer spridning och erkännande de senaste åren så finns fortfarande frågor att fundera kring i att utveckla effektiva metoder. Även om det finns stöd som visar på olika värden i hur effektiva

dess program är, så finns det fortfarande inte tillräckligt mycket fakta som indikerar på att det är just programmen i sig som bidrar till att mobbning i skolan minskar. Det är viktigt att forskningen mot mobbning förhåller sig till verkligheten och kan användas i praktiken bland professioner som arbetar inom skolan. Trots att utvärderingar av sådana program är svåra att mäta, så finns det trots allt goda förhoppningar. Förebyggande insatser börjar i högre grad användas i förskolan, och troligtvis kommer longitudinella studier kring exempelvis beteendeproblematik bli allt vanligare. Mer forskning kring området bör göras som förhåller sig till evidensbaserad praktik.

Höiby

Helle Höiby är en legitimerad psykolog med en akademisk bakgrund inom barn och ungdomsvetenskap. Höibys tillvägagångssätt bygger på Olweus forskningsresultat och har på så vis skapat förutsättningar i att förebygga mobbning (Höiby, 2004). Forskaren riktar fokus mot den som mobbar. Ett sätt som kan ge effekt är att undersöka mobbarens situation i hemmet. Hembesök som metod kan vara tidskrävande men ge effektiv utdelning om det görs på rätt sätt. Att lära känna barn och ungdomar är viktigt för bibehållande av goda relationer till vuxna (a.a). Tanken med hembesök är att få barnet och föräldrar att känna sig tryggare, och få en starkare relation till skolan. Genom ett hembesök får man en bättre bild av barnets situation hemma, en förståelse som man kanske inte hade fått vid upprepade träffar i skolan. Viktigt att poängtera är däremot att besöket bör göras på rätt sätt genom en avslappnad attityd med få men relevanta frågor. Det handlar om att bygga en tillit och ett förtroende mellan föräldrar, elev och kurator. Det framförs i (Höiby, 2004) att det förekommer betydligt mindre mobbning på skolor där man uppmanat både föräldrar och elever att kontakta personal på skolan om mobbning sker, en sådan åtgärd är i sig förebyggande mot mobbning.

3. Teori

I detta kapitel redogörs det för två teorier som går att koppla till det förebyggande arbetet mot mobbning och kränkningar i skolan.

Socialpedagogiska perspektivet

Socialpedagogikens målsättning i det förebyggande arbetet i skolan handlar om att verka över vardagslivsarenor, gränser och sektorer (Madsen, 2006). Det handlar om att blicka över barnens sociala arenor exempelvis skola, familj, socialtjänst och föreningsliv för att se om man kan samarbeta med kontakter som är knutna till dessa arenor. På så sätt kan man uppmärksamma trender av mobbning och kränkningar som kan förekomma på andra arenor innan det sker i skolan. Utifrån inkludering handlar det alltså om att inkludera barnens sociala miljöer för att kunna motverka att något barn blir utsatt för kränkningar på andra ställen än just skolan.

I (Tandoc, Wiedel 2018) redogör man för hur en kommun arbetade utifrån ett socialpedagogiskt förhållningsätt där ett team bestående av 6 socialarbetare arbetade för att motverka att barn exkluderades på kort och lång sikt. I (Tandoc, Wiedel 2018) formulerades det övergripande genom följande citat:

”Ett övergripande mål är att alla elever ska avsluta grundskolan med godkända betyg och minskat utanförskap och stöd ska erbjudas familjer utan att det upplevs som ett misslyckande i föräldraskapet. Vidare att: stödja barn och deras familjer och skapa förutsättningar för att barn ska nå de pedagogiska målen och få ett tryggt socialt nätverk”.

(Molin, Bolin s.68)

Exemplet ovan visar på hur man skulle kunna gå tillväga för att jobba inkluderande utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv. Begreppet inkludering har en central roll i den socialpedagogiska forskningstraditionen. I (Madsen, 2006) definierades begreppet *inkludering* utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv. Madsen som är en forskare inom den socialpedagogiska traditionen beskriver hur det sedan 1990-talet förekommit sociopolitiska diskussioner om hur människor på olika sätt kan föras in olika samhälleliga gemenskaper

(a.a). Inkludering kan förekomma på olika nivåer. Det kan dels handla om social inkludering i form av samhällsproblem, i detta fall är det sociala problem som stora grupper i samhället kan lida av exempelvis fattigdom och arbetslöshet. Det kan även talas om inkludering i form av samhällsmedborgare, rätten att som individ känna att man gjort sig förtjänt av att höra samman med ett lands normer, kultur och värderingar och på så vis vara inkluderad i den samhälleliga gemenskapen. Den tredje aspekten menar (Madsen, 2006) handlar om inkludering kopplat till skolan och barns rätt att på ett positivt sätt få vara del i den miljö som skapas där.

Det är just den tredje aspekten som rör inkludering i förhållande till skolan kan kopplas till det förebyggande arbete i skolan. I (Dacke, Nilsson, Hansen 2010) diskuteras begreppet utifrån olika definitioner, ett sätt att förklara detta är förståelsen av att barn och ungdomar lär och uppfostras i ett socialt sammanhang. Det finns en viss relevans i att använda sig av begreppet ”inkludering” i det förebyggande arbetet mot mobbning, då många forskare framhäver det som en betydande ingrediens vid olika insatser. I (Lindqvist, 2017) redogörs det för hur begreppet ”inkludering” på tre genomgripande sätt kan definieras och användas som förebyggande insatser. Forskaren David Mitchell har lanserat en bok som utgår från begreppet inkludering och beskriver bland annat om hur sociala färdigheter kan användas i undervisningen (Mitchell, 2015). Begreppet kan sägas koppla an till andra begreppet, när människor inkluderas så blir dom på samma gång del i en gemenskap, Inom den socialpedagogiska forskningstraditionen så belyser man begrepp såsom ”gemenskap” och ”delaktighet” (Molin, Bolin, 2018). Perspektivet framhäver alltså betydelsen av att inkluderas in i skolans gemenskap och kan på så sätt minska risken för att barn kränker andra barn. Istället för att skapa en ”jag” och ”dom” känsla så skapar man ett ”vi”. Det är alltså förankrat med idén om att skapa en miljö i skolan som bygger på att varje barn inkluderas in i skolans gemenskap och på så sätt förebygger att mobbning sker.

Utvecklingsekologiskt perspektiv

Den andra teorin som ingår i detta arbete är Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska perspektiv. I (Bronfenbrenner, 1979) beskrivs modellen som ett förnyat tillvägagångssätt för att förena människa och miljö och skapa ett samspel där emellan. Modellen kan förklaras som ett spindel nät där varje väv innehåller en egen dimension av livets förlopp. Längst inne i nätet finner vi individens interaktion med sin närmiljö. Ur ett barns perspektiv kan det exempelvis

vara skolan, hemmet, fotbollsförening denna del kallas för mikronivån (Andersson, 2013). Nästa del i nätet kallas Mesonivå där barnets närmiljöer, exempelvis skolan och familjen, interagerar och är i kontakt med varannat. I (Bronfenbrenner, 1979) betonar man att detta kan spela minst lika stor roll för individens utveckling som vid ett skeende där individen själv är med i ett händelseförlopp. Den tredje nivån kallas för exonivån där det rör sig om faktorer som sträcker sig längre ut från individen än föregående och som inte direkt interagerar med barnets närmiljö, exempelvis föräldrars arbetsplats, skolans organisation, kommunala resurser och lokalpolitisk (Andersson, 2013). Den fjärde och sista nivån i Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell är makronivån som belyser samhällsförhållande på nationell och internationell nivå. Detta beskriver (Bronfenbrenner, 1979) som ett fenomen som går igenom alla nivåer och det kan röra sig om attityder, värderingar och beteenden som ligger till grund för en rådande samhällssituation. Exempelvis kan det vara hur en ekonomisk kris och dess negativa attityder på befolkningen kan komma att påverka barnet indirekt. Genom att kartlägga dessa olika nivåer kan det ge utrymme att bilda en förståelse över en individs livssituation (a.a). Ur en kurators perspektiv kan man på så sätt lättare se mönster och trender för olika typer av mobbning och kränkningar genom att analysera, inte enbart den utsatta eleven, utan även de omständigheter runtomkring som denne är påverkad av.

Perspektivet redogör för hur man kan betrakta individen utifrån livets olika skeenden och påverkan. Det som gör det relevant i förhållande till det förebyggande arbetet mot mobbning är att man genom att denna helhetssyn kan förstå varför vissa barn mobbar. Perspektivet identifierar mobbaren, och blickar över vilka faktorer som påverkar denna person till att göra som hen gör. Detta leder då till att elevhälsan kan ta fram åtgärder som kan matcha de yttre omständigheter som påverkar mobbaren. Detta sätt att arbeta skulle kunna appliceras på att kartlägga såväl ett barn som kränker andra, på såväl en grupp och individnivå.

4. Metod

Detta avsnitt inleds genom en kort redogörelse för val av metod. Sedan kommer ett avsnitt kopplat till studiens vetenskapliga ansats. Detta följs av urval, datainsamling samt forskningsetiska överväganden.

Denna studie gjordes genom en semistrukturerad kvalitativ metod som utgick från att intervjua skolkuratorer. Intervjuerna gjordes baserat på studiens frågeställningar. Studien vetenskapsteori utgick från en hermeneutisk ansats då tolkningar gjordes utifrån intervjupersonernas erfarenheter utav det kurativa arbetet. Materialet spelades in och bearbetades genom ett bearbetningsprogram.

Kvalitativ metod

För denna studie har jag valt att använda mig av en semistrukturerad kvalitativ metod. Anledningen till detta val beror på att intervjun som redskap anses vara lämpligt för att få svar på syfte och frågeställningar. I (Kvale & Brinkman, 2017) förklaras intervjun som ett redskap för att förstå och undersöka människors olika erfarenheter och kunskaper. Tillvägagångssätt vid genomförande av studien grundar sig i att få en förståelse för det kurativa arbetet och dess metoder i förhållande till det förebyggande arbetet. Jag anser att den semistrukturerade metoden har en bredd i att samla in och bearbeta data. Vid en kvantitativ studie hade man inte på samma sätt kunnat fånga de intryck som en människa kan ge sken av i en intervju. Det hade möjligtvis gått att redogöra och förklara svaren men det hade inte gått att utveckla och resonera kring i förhållandet till ämnet ”mobbing” på samma sätt som en kvalitativ metod. I (Ödman, 2016) anges den kvalitativa metoden förtjänster genom att förklara hur intervjuerna tillsammans kan utgöra kunskap baserat på verkliga sociala interaktioner.

Hermeneutik

Det hermeneutiska tillvägagångsättet bygger på att förstå det skrivna eller det som sagts, för att sedan tillskriva detta en viss mening (Andersson, 2014). Val av metod grundar sig i ambitionen att tolka vad intervjupersonerna beskrev utifrån syfte och frågeställningar, vad framkom? Hur beskrev personerna sina erfarenheter? och vilken mening kan detta tillskrivas i förhållande till studien. I (Allwood & Eriksson, 2017) redogör man för Hermeneutiken genom att redogöra för kunskap i form av ett pussel, för att se helheten (sammanhanget) så måste man förstå de olika delarna på samma sätt som man måste förstå att helheten (sammanhanget) hör samman med delarna. Denna beskrivning kan kopplas till studien, för att förstå fenomenet ”mobbing i skolan” så är det rimligt att låta skolkuratorer, som arbetar med frågor som rör ”mobbing” beskriva sin roll i det förebyggande arbetet mot mobbing samt redogöra för olika förebyggande metoder. Beskrivandet av skolkuratorsrollen kan i detta fall ses som en del, de förebyggande metoderna kan ses som en annan del. Och tillsammans kan dessa två delar utgöra kunskap i att förhindra mobbing (sammanhanget). I (Andersson, 2014) dras jämförelser mellan positivismen och hermeneutiken genom att dra en linje mellan att förstå ett fenomen och att förklara ett fenomen, där positivismen förklarar och hermeneutiken förstår. Fenomenet ”Mobbing i skolan” går att förklara, vi vet vad det innebär och vi vet att det försiggår. Men hur går det att förstå ”mobbing i skolan”, det går att förstå genom fråga och lyssna på en yrkesverksam med erfarenhet och förkunskaper inom området.

Urval

I (Backman, 2016) står att det slutgiltiga urvalet är beroende av det som skall undersökas och av en viss typ av försökspersoner. I denna studie gjordes valet att intervjua skolkuratorer eftersom det anses vara den profession i skolan som i högst grad arbetar med frågor som rör det förebyggande arbetet mot mobbning. Skolkuratorerna arbetade på högstadiet vilket motsvarade årskurs 7–9 i grundskolan, skäl till att avgränsa sig till dessa årskullar gjordes eftersom mobbning oftast tar sig i uttryck på fler sätt vid denna ålder. För att hitta e-mail och telefonnummer till informanterna gjordes sökningar på nätet kring grundskolor vid en medelstor kommun i västra Sverige. Val av skolor gjordes utan förkunskap om just den valda skolan, detta skedde slumpmässigt. Först kontaktades skolkuratorerna via telefon, i de flesta fall svarade inte kuratorerna först utan ringde tillbaka. I telefon redogjordes kortfattat vad som gällde men försäkrade sedan att ett informationsmejl skulle skickas ut. De personer som inte kunde delta svarade i majoriteten av fallen att detta berodde på brist på tid. Med tanke på vissa omständigheter som rådde vid tidpunkten för studien föreslogs att intervjuerna gjordes via telefon alternativt annan medieupptagning. I ett första skede verkade en del osäkra men efter konstaterandet av hur intervjuerna skulle gå till, var de flesta positiva till att delta i studien. Efter att ha ringt till ca 5 skolor, svarade två skolkuratorer JA till studien, fler skolor kontaktades och i efterhand tackade två skolkuratorer till JA till att delta. I Efterhand skickades en intervjuguide och ett dokument om de forskningsetiska riktlinjerna ut till respektive informant.

Datainsamling

Det gjordes fyra intervjuer av skolkuratorer på olika högstadieskolor inom två kommuner i den västra delen av Sverige. Den intervjuform som användes var semistrukturerade intervjuer, som innebär förberedda frågor finns till hands men som varvas med öppna frågor kopplade till ämnet och i relation till det intervjupersonen berättar (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005).

Det var lämpligt att använda en semistrukturerad metod eftersom det fanns en frihet för informanterna att kunna uttrycka sig utan att behöva återgå till en bestämd fråga, eller förhålla sig till en bestämd ordning. Vidare genererade metoden till ett ökat engagemang hos informanterna, eftersom intervjuerna var öppna till sin karaktär så blev informanterna mer delaktiga i processen. de intervjuade kunde i stunden reflektera över frågor när de ställdes. reflektionen i samtalet kan ses som en viktig aspekt utifrån det ämne som behandlas. I (Thomasson,2002) beskrivs att innebörden i det som förmedlas i ett samtal mellan två människor skapas, förändras och förstärks genom de återkopplingar som görs. Metoden som användes gjorde att det blev ett visst flyt i samtalet som underlättade för informanterna att besvara frågor som rör deras arbete med kränkningar och mobbning. Intervjuerna gjordes genom telefonsamtal på grund av rådande situation när studien bedrevs, vilket kan ses som en viss begränsning då ögonkontakt, ansiktsuttryck och andra icke verbala signaler föll bort vid ett sådant förfarande. I (Larsson, Lilja, Mannheimer, 2005) förklaras att språk, gester och tonläge kan förklara hur professionella arbetar och ser på sitt arbete.

Intervjuer med 4 skolkuratorer delades in var för sig genom att döpa intervjun och kurator för olika siffror beroende på vilken ordning intervjuerna gjordes, exempelvis första intervjun = Kurator 1, Andra Intervjun = Kurator 2 osv. Kodningen gjordes genom bearbetningsprogrammet Nvivo. I programmet utgick jag från arbetets frågeställningar och kunde då identifiera olika mönster av texten.

Forskningsetiska överväganden

När studier ska bedrivas är det viktigt att utgå från ett forskningsetiskt tänk för att se till att processen går rätt till. Forskningsetiska överväganden innebär att forskaren gör avvägningar om det tillvägagångsättet att nå kunskap på något sätt kan komma att påverka deltagarna i studien negativt, vad leder ställningstaganden om att bedriva studien på ett visst sätt till för konsekvenser för de som deltar. Som forskare bör man ställa sig frågan om det finns kortsiktiga eller långsiktiga följder av att bedriva studien på ett visst sätt (Vetenskapsrådet, 2020). Nedan kommer en redogörelse för hur de forskningsetiska principerna beaktades när denna studie gjordes.

När jag valde ämnet mobbning i skolan så var jag väl medveten om att det är ett känsloladdat ämne som kan väcka både känslor och tankar för dem som berörs. Det kan skaka om saker inom en som får en att känna en känsla av obehag, men det kan också kännas skönt att få berätta om något så viktigt som det förebyggande arbetet i skolan. Skolkuratorer är den yrkesgrupp som främst arbetar med frågor som rör mobbning i skolan, dessa kan påverkas av att bli utfrågade om barn som utsätts för mobbning då detta kanske är något som ofta inträffar på respektive kurators arbetsplats. Detta hade jag i åtanke när jag bestämde mig för vilken målgrupp som skulle intervjuas, alternativet hade varit att intervjua individer som själva utsatts för mobbning eller som varit mobbare tidigare. Men eftersom ämnet är utav så pass känslig karaktär så ville jag inte riskera att belysa frågor som kunde skapa men för deltagarna, att undersöka elever som studerar på högstadiet var heller inget att föredra då den administrativa bördan med att få tillåtande från vårdnadshavare tagit för lång tid, samt att det ställts högre krav på mig som forskare. Det framgår av (Vetenskapsrådet, 2020) att samtycke i vissa fall bör inhämtas från vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och om frågorna är av etisk känslig karaktär). I studien var intervjufrågorna som ställdes till skolkuratorerna direkt kopplade till arbetets syfte och frågeställningar, trots detta hade jag i åtanke att inte ställa följdfrågor som skulle kunna leda in på spår där händelser, situationer och personer skulle kunna identifieras, denna princip kallas konfidentialitetsprincipen. När jag intervjuade deltagarna så informerade jag om vilka förutsättningar som fanns för att genomföra arbetet. Detta gjorde jag genom att säga i telefon att studien är en examensuppsats i socialt arbete, att jag är student, och vilka krav som finns på mig att genomföra arbetet.

Sedan berättade jag att det var frivilligt och att deltagarna när som helst kunde avbryta intervjun, på så vis förhöll sig studien till Informationskravets villkor framgår i (Vetenskapsrådet, 2020). Studien förhöll sig till samtyckeskravet på så sätt att samtliga deltagare tackade ja till att vara med i studien. Nyttjandekravet togs hänsyn till i studien genom de forskningsetiska riktlinjerna och intervjuguide skickades ut till samtliga deltagare minst 2 dagar innan respektive intervju ägde rum. Jag berättade även att dessa dokument skulle skickas ett par veckor innan jag skickade ut dessa på mejl. Både i skriftlig och muntlig framfördes att innehållet enbart skulle komma att beröras av personer som var direkt avgörande för arbetsprocessen, exempelvis examinator, handledare, opponenter och studiekamrater som närvarade vid opponeringen. Vidare redogjordes att arbetet kom att publiceras först när det blivit godkänt. Vissa deltagare ville gärna få en kopia skickat till dem när arbetet var godkänt och färdigt, detta bekräftades av mig.

5. Resultat

I denna del redogörs resultatet av empirin. Strukturen på empirin är gjord efter en tematisk analysmetod som utgår från skolkuratorers beskrivning av dennes roll i det förebyggande arbetet och vilka metoder som denne använder. Materialet har kodats, kategoriserat och skapat 5 teman som bygger på studiens frågeställningar. Dessa teman grupperades till *Kurators yrkesroll, Utmaningar i arbetet, Utreda mobbning, Mobbning på nätet, Arbetsfördelning, och Insatser.*

Kurators yrkesroll

Skolkuratorerna beskriver sin roll i det förebyggande arbetet mot mobbning som en väldigt levande del i sitt jobb både kortsiktigt och långsiktigt. Det finns ett ansvar som kurator inom skolan att skriva likabehandlingsplan eftersom det är synonymt med det krav som finns för att arbeta förebyggande mot mobbning och kränkningar i skolan. Men det handlar också om att förstå arbetets betydelse för människors framtid, de individer som blir utsatta för mobbning kan komma att påverkas hela livet för något som skett under skoltiden. Denna del är väldigt viktig i rollen som kurator, vars roll till en stor del handlar om att bemöta och förebygga mobbning. I kuratorsrollen bemöter man även andra företeelser än just mobbning, det kan handla om psykisk ohälsa. Arbetet handlar även om att koordinera olika ärenden så de placeras i rätt kategori, och att samverka mellan olika professioner. Kuratorsrollen står för utmaningar eftersom man ofta får tänka på hur man förhåller sig till människor utifrån olika situationer och förutsättningar. Dessa beskriver sina erfarenheter av att jobba med mobbning på följande sätt.

Kurator 1 beskriver följande:

”Ibland kränker en elev en annan och då jobbar jag mer på individuell nivå. Då pratar jag med den som blivit utsatt och ger stöd genom samtal till denna. Sen berättar jag för den som mobbat vad som framkommit, om det varit en grupp som kränkt en elev så hade jag istället adresserat detta genom att lyfta det i gruppen eller klassen”.

Kurator 2 redogör på liknande sätt.

- Som kurator så är det förebyggande arbetet sannolikt den största delen som jag jobbar med. Jag bemöter både enskilda individer som upplever sig blivit kränkta vid upprepade tillfällen, men också elever som blivit kränkt en gång.

Kurator 4 förklarade att man i olika lägen fick avväga hur pass involverad man skulle vara i vissa situationer, för att inte göra det värre för den som blivit mobbad. Kuratorn ville inte stämpla den utsatta eftersom detta kunde leda till att förstärka utanförskapet. Det var utav betydelse för arbetet att se till att den utsatta fick rätt typ av stöd, beroende på vad som inträffat. Vidare förklarade skolkuratorn att psykosociala kränkningar i form av exkludering eller otydliga gester av olika slag var de svåraste fallen att utreda. Skolkuratorerna berättade även att man måste vara flexibel och vara beredd på att jobba på olika sätt beroende på situation och omständighet. Samtliga kuratorer beskrev att det som avgör huruvida en elev blivit kränkt eller inte berodde på den utsatta individens subjektiva upplevelse av kränkningen. Två av kuratorerna berättade att viktiga egenskaper i yrkesrollen är att vara lyhörd för vad som framgår av kränkningarna genom att lyssna in och känna av situationen. Detta eftersom det kan vara lätt att hamna i ett läge där man tar ställning för någon av parterna. Kurator 3 beskrev att det är viktigt att förhålla sig objektiv när en elev berättar vad en annan elev sagt eller gjort. Det är lätt att man tar förhastade beslut innan man hört vad den andra parten har att säga eftersom man kanske känner sympati för den utsatta eleven. Skolkuratorerna förklarade på liknande sätt, att det inte går ut på att köra över elever som har kränkt eller mobbat en annan. Utan det är viktigt att jobba metodiskt och systematiskt, genom att bemöta denne på ett respektfullt sätt genom att ge honom eller henne verktyg i att ändra tillvägagångssätt när det kommer till hur man behandla andra människor. Kurator 1 förklarade att man fick se det som att det var unga människor som höll på att lära sig göra rätt, precis som det var menat att eleverna var tvungna att kunna behärska att räkna och skriva så behövde de på liknande sätt lära sig de sociala koderna som finns i samhället idag. Samma kurator menade att utbildningsbakgrunden spelar roll i att kunna bli duktiga på att jobba med frågor som rör mobbning och kränkningar. Denna menar även på att det fodras ett intresse för eleverna för att kunna åstadkomma resultat. I rollen som kurator är det relationella arbetet med eleverna av betydelse för att kunna lita på eleverna. Tilliten mellan kurator och elever gör att det blir lättare att kunna arbeta förebyggande med frågor som rör mobbning och kränkningar.

Kurator 4 framhävde däremot vikten av att respektera elevers integritet, och beskriver följande.

- Något som jag lärt mig är att det ibland är väldigt lätt att tro att en elev är mobbad för den är utanför, men det finns elever som väljer att vara för sig själva. I vissa situationer har jag pratat med elever där det funnits misstanke, men där eleven själv uttryckt en vilja till att vara ensam. Där måste jag som kurator respektera dessa elevers beslut, och respektera deras integritet.

Utreda mobbning

Skolkuratorerna har på olika sätt redogjort för hur processen kan gå till från att en utredning görs till att åtgärder vidtas. Processen gick vanligtvis till som så att någon i personalen uppmärksammat en incident där en elev kränkt eller mobbat en annan och anmält händelsen till rektorn. Rektorn beslutar sedan om ärendet ska utredas, vad ärendet ska rubriceras som och vem som ska utreda ärendet. I de flesta fall gjorde kuratorer utredningarna, men i två fall av de fyra intervjuer som gjordes, visade det sig att även lärare och socialpedagoger gjorde utredningar. När ärendet inkommit på kuratorn så dokumenterades vilka insatser som skulle göras utefter en viss tidsram. Det finns en skyldighet inom skolan att utreda mobbning och kränkningar i skolan, kuratorn har ofta en stor del i att bedriva detta arbete. Kurator 4 berättade att skolkuratorn var skyldig att utreda alla händelser som kunnat kopplas samman med mobbning, kränkande behandling och diskriminering. Så fort någon fick kännedom om mobbning eller kränkningar så gjordes en utredning, motivet till detta var inte syndabockar utan att verka för att eleverna hittar ett annat förhållningsätt gentemot varandra. Kurator 1 förklarade att utredningsarbetet kunde gå till på olika sätt, först blev kuratorn tilldelat ett ärende, då fick denna göra upp en planering för hur arbetet skulle bedrivas. Det kunde vara stödjande samtal med den utsatta eleven och att kontakta vårdnadshavare. Vid ärende som kunde knytas an till fysiskt våld så tog kuratorn i vissa fall och träffade ”mobbaren” och hade träffar där eleven fick öva på att kontrollera sin ilska. Visar det sig sedan att insatserna fungerade, så förmedlade kuratorn detta till rektorn som avslutar insatsen. Då redogör rektorn detta vidare till huvudman (kommunen) som kontrollerar att skolan fullföljer sitt uppdrag. Men skulle det visa sig att insatsen inte förbättrat situationen, tills slutdatum så antingen byter kuratorn insats eller fortsätter med insatsen ett tag till. Skolkuratorerna ansåg att utredningsarbetet tillhörde den kortsiktiga delen av att förebygga mobbning, de var vardagliga företeelser som möjligtvis kunde fungera som förebyggande aspekt i den mån att det skrämde

de elever som mobbade andra genom att förstå konsekvenserna av beteendet. Något som också lyfts fram är att utredningsarbetet ofta är tidskrävande och resulterar oftast endast till samtal. Flera utav kuratorerna menar på att utredningsarbetet är en viktig del i deras arbetsuppgifter men att det är en kortsiktig del i det förebyggande arbetet. Det är istället åtgärder som att informera, diskutera och lära ut hur man är mot varandra som tillhör de långsiktiga arbete i att förebygga mobbning och kränkningar. En av kuratorerna gör jämförelsen med att släcka en brand.

Kuratorn 3 beskriver följande:

”Utredningsarbetet är lite som att släcka en brand med en hink med vatten, det har ju liksom redan skett och då blir det svårt att göra så mycket mer åt saken än samtal, det blir ju liksom samtal som blir vår åtgärd”.

Arbetsfördelning

Fördelningen i hur man arbetar med mobbning i skolan kunde skilja sig åt mellan professioner och skolor. Detta hörde ofta samman beroende på hur mycket resurser som tillsattes mot mobbning utefter vilka behov som fanns på respektive skola. Kurator 3 redogjorde för hur kommunen satsat på att anställa socialpedagoger till skolan, i ett annat fall arbetade en kurator på två separata skolor. Kuratorns arbetsuppgift var främst att inleda insatser i form av samtal men kunde i vissa fall även komma ut i klasser och göra övningar, detta varierade också mellan skolorna. Lärare var oftast ansvariga för att hålla kolla på eleverna på rasterna och anmäla vid misstanke om mobbning inträffade. Samt att fortsätta på de sociala övningar som implementerats genom kuratorn och att bibehålla dessa övningar i klassrummet. Rektorn och huvudman (kommunen) avgjorde om anmälningar skulle utredas och skickade då ut vem som skulle utreda, vad ärendet skulle rubriceras som diskriminering, trakasserier etc. Och när insatsen skulle avslutas.

Utmaningar i arbetet

Kuratorerna angav att det kunde vara utmanande att få de som utsatts för mobbning och kränkningar till att våga berätta till någon vuxen. Oftast berättar inte elever som blivit utsatta förrän långt senare, då kan mobbningen ha förekommit ett antal år och då är det svårare för kuratorer att hjälpa de utsatta. Det kan vara svårt för den som blivit kränkt att redogöra för händelserna då det kan vara psykisk tungt att berätta, då kommer man ingen vart. En annan utmaning med arbetet är att arbetsbelastningen är hög, allt fler elever anmäler kränkningar och då är det många utredningar som ska göras under en begränsad tid. Det kan vara svårt att reda ut vem som gjort vad och när i en konflikt, den ena parten hävdar att den andra kränkt och gjort saker medan den andra berättar skuldbelägger på motsatt håll. Det berättas också att överbelastade myndigheter leder till att anmälningar sällan leder till upprättelse hos berörd part. Mobbning kan ske på olika sätt exempelvis via blickar eller genom verbala yttringar, det kan vara svårt att hantera mobbning som sker på ett mer diskret sätt såsom exkludering eller genom att titta snett.

Mobbning på nätet

Mobbning via sociala medier är ett relativt nytt fenomen som ökat med åren och som smugit sig in i skolans värld. I takt med att samhället utvecklats har det i allt högre grad blivit vanligare att elever kränker varandra på nätet. Det är svårt för kuratorerna att hantera kränkningar som sker på nätet. Kurator 3 säger att eleverna kan kränka varandra på så många olika sätt på sociala medier utan att man som kurator har koll på vad som försiggår. Enligt kurator 4 har kränkningar via sociala medier ökat kraftigt. Denna säger att nätmobbning är de svåraste ärendena att utreda, för det går inte lika tydligt särskilja vem som sagt eller gjort vad. Skolkuratorerna menar på att det kan vara en svår balans för ungdomarna att förhålla sig mellan den virtuella miljön och miljön som finns i skolan, detta leder inte sällan till att elever är stressade eftersom de vill ha koll på vad som skrivit och sagts om online. Om mobbning eller kränkningar inträffat på skolan, och kuratorer upplevt sig handskas med ärenden så är det sedan lätt att mobbningen flyttas över till sociala medier, vilket försvårar kuratorernas arbete. Det kuratorerna i detta fall kan göra är att informera om det i klasser, och berätta om

påföljderna som kränkningar online kan leda till men oftast är detta en begränsad åtgärd. Skolkuratorer är på detta plan ett steg bakom i utvecklingen av relationer online på sociala medier.

Insatser

Genom olika metoder kan kuratorerna bedriva insatser i syfte att förebygga mobbning. Kuratorerna berättade vad metoderna hette och vad de gick ut på, vissa metoder hade inget namn utan beskrevs mer som ett generellt sätt att arbeta efter.

Kurator 1 redogör för insatser

Skolkuratoren berättade att man arbetade med insatserna Bästa klassen, Piece of school, School smart, från kaos till ordning, Konflikthantering och Machofabriken. Vad dessa insatser går ut på beskrivs här nedanför. Den förstnämnda Insatsen kallas "Bästa Klassen" och börjar i årskurs 2, följer eleverna hela vägen upp i 9: onde klass. Kuratorn berättar att den går ut på att elever för diskussioner med kurator i klassrummet där man belyser olika frågor som exempelvis handlar om hur elever har det i klassen, trygghet, och arbetstrivsel. På så sätt kan man kartlägga arbetsmiljön genom muntlig dialog. Genom programmet får elever sätta upp mål för hur man kan förbättra arbetsmiljön i skolan utifrån individ och gruppnivå. Piece of school är ett verktyg som används i skolan som går ut på att äldre elever kommer ner till yngre elever och pratar om värderingar och lärdomar som dessa tagit med sig av när de råkat ut för olika situationer. Kuratorn som redogjorde för metoden menade på att detta är ett sätt för äldre elever att reflektera över sin roll i att vara en förebild för de yngre, på samma gång så kan de yngre få förebilder och känna sig trygga med de äldre eleverna. På så sätt kan eleverna lära sig av varandra genom att skapa relationer. På så sätt kan en stabil värdegrund skapas på skolan och på så sätt motverka mobbning. School Smart är en metod som bygger på att klassen formulerar ett gemensamt mål för att förbättra arbetsmiljön i klassrum. Respektive bokstav i ordet "Smart" har en viss betydelse som vägleder eleverna till gemensamma mål. S = Specifikt, det ska vara ett tydligt formulerat mål. M= Mätbart, det ska gå att svara Ja eller Nej på frågan om man uppnått målet. A= Accepterande alla i klassen ska känna att målet går att nå. R= Realistiska, de ska gå att nå målet med de resurser som är tillgängliga. T= Tidsram, målen ska kunna uppnås efter en bestämd tid. En av skolkuratorerna beskrev att metoden

användes i klasser där det förekommit mobbning och kränkningar och att den användes för att förändra attityder i klasser.

Kurator 1 – kaos till ordning, Machofabriken och Konflikthantering

Denna insats gick ut på att kuratorn intervjuade elever i grupper på 5 om hur situationen var i klasser. Efter att ha fått höra hur eleverna beskriver det rådande läget så lyfte kuratorn fram elevernas åsikter på elevhälsans möte. Man träffade sedan eleverna igen enskilt och gav de råd för hur de kunde göra för att påverka läget till det bättre. Konflikthantering är en annan metod, Här lär man ut strategier till elever i hur man bemöter någon som säger något ”taskigt” till en visar hur man hanterar situationen. Kuratorn har samtal med elever som har ofta hamnar i konflikter och hjälper dessa genom övningar att handla annorlunda. Machofabriken är en insats som utgår från att arbeta med maktstrukturer i killgrupper. Det handlar om att förändra jargonger i killgrupper, Kuratorn sätter igång diskussioner mellan killar och tjejer om hur man som kille behandlar varandra och få respekt utan att behöva vara ”macho”. Killar tar hjälp av tjejer i hur man som kille kan få respekt utan att nödvändigtvis behöva vara ”elak” och trycka ner någon annan genom att kränka. Avslutningsvis säger kuratorn att man i yrkesrollen behöver jobba utifrån olika metoder och hela tiden se situationer och händelser utifrån vinklar som tillsammans utgör en helhet.

Kurator 2 säger att åtgärderna är begränsade

Skolkuratorn berättade att det inte fanns så mycket mer åtgärder att ta till än att ha enskilda samtal. Kuratorn beskriver att det finns förväntningar från vårdnadshavare att det ska ske omfattande förändringar om en elev blivit mobbad.

”Skolan har ju inte så mycket åtgärder att ta till mer än samtal. Det är ju samtal man får ha när det har varit. Det jag tror många förväntar sig liksom är att nu blir det andra åtgärder och sådär, men det är enskilda möten som gäller” (Kurator 2, 2020).

Samma kurator säger att personal diskutera kränkings anmälningar på elevhälsomötena. Där finns det en stående punkt på agendan att gå igenom anmälningar som inkommit, vilka som kuratorn utreder om det är någon omständighet som förändrats för någon elev osv. På elevhälsomötena tar man ibland hjälp av skolpsykolog vid grövre fall, om det exempelvis varit fråga om ett stort slagsmål där någon blivit misshandlad.

Kurator 3 redogör för årshjulet

Kuratoren beskrev hur man använde sig av en metod som knöt an alla aspekter i det förebyggande arbetet. Man hade i elevhälsan skapat ett årshjul med olika teman som berörde ämnen som lätt hörde ihop med saker som elever retade andra elever för. Teman som kärlek och relationer, Jämställdhet och demokratiska rättigheter, men det förekom också ett tema som fokuserad på mobbning utifrån våld och diskriminering. Temaveckorna genomfördes i 7–9:an och förekom under vissa veckor under året och innefattade olika teman beroende på årskurs. Tanken är att årshjulet ska gå som en röd tråd i det förebyggande arbetet och att elever på så sätt tar till sig goda värderingar.

Kurator 4 belyser olika sätt att jobba utifrån

Skolkuratoren berättar att man måste medvetandegöra eleverna genom att berätta för dessa att deras agerande kan få konsekvenser för enskilda elever. Och att man måste använda sig av begrepp som respekt och att det handlar om att respektera varandras olikheter. Och att ta hand om varandra så att alla trivs. Det organisatoriska arbetet är en aspekt, det ligger till viss del på rektor att organisera det förebyggande arbetet tillsammans med elevhälsan. Skolan har två uppdrag som ska väga lika tungt. Det ena är kunskapsmålen som är kravet att se till att elever lär sig i skolan. Men skolan har också till uppgift att forma eleven till en fungerande samhällsmedborgare och där ingår mänskliga värderingar om att respektera varandras olikheter. Och att lära sig förstå konsekvensen av sitt eget beteende och hur detta kan påverka andra. Kuratorn menar på att det jobbas för lite med denna fråga på organisatorisk nivå, där fokus snarare ligger på kunskapsmålen. Det som kuratorn arbetar med utgår från värdegrundsarbete såsom förebyggande insatser på gruppnivå i klassrummen där man diskuterar det här frågorna med eleverna. Kuratorn menar också på att insatser görs utefter behov. I det förebyggande arbetet får man testa sig fram genom att arbeta utefter olika behov i olika klasser. Att använda filmer där mobbning sker kan vara ett sätt att lyfta problemet för eleverna i klasser och sedan diskutera kring filmen. Då blir filmen ett redskap för att nå fram till budskapet som är att mobbning inte är okej. Ett annat sätt att arbeta efter är sätta upp förhållningsregler i klasser i hur man är mot varandra. Det är viktigt att det förebyggande arbetet sker kontinuerligt, eftersom kuratorn inte alltid kan befinna sig i klassrummen. Temadagar Ett bra sätt att arbeta förebyggande mot mobbning är att ha temadagar som utgår

från värdegrundsfrågor och att eleverna gör aktiviteter där eleverna får lära känna varandra på ett annat sätt. Vid dessa sammanhang ökar delaktigheten mellan eleverna säger. Kuratorn beskriver att det blivit för lite planering av detta på skolan de senaste åren, eftersom det är så mycket fokus kring kunskapsmålen. Kuratorn tog gärna kontakt med externa insatser i form av fritidsgårdar och fältenheter som kunde ge eleverna nya perspektiv genom olika övningar. Med hjälp utifrån annan kompetens kunde kuratorn lära sig nya manualstyrda metoder och tillvägagångsätt som kunde appliceras vid specifika situationer då det rådde bekymmer.

Gemensamma Inslag

Skolkuratorerna tyckte liknande när det gällde koordinering av resurser. för det ska finnas förutsättningar till att förbygga mobbning så fodras att det finns resurser ute på platser där mobbning kan förekomma. Det gäller att kartlägga dessa ställen och att personal befinner sig på ställen där saker kan ske. Oftast är det lärare eller socialpedagoger som bör befinna sig på dessa ställen, men det krävs också en vilja att genomföra dessa åtgärder. För att kunna bemöta mobbningen annars upplever eleverna att personal bara finns på plats för att dom måste. Personaltäthet är en viktig del i att göra skolan till en trygg plats för eleverna, då krävs vilja, engagemang och planering.

Helhetsperspektiv

Gemensamt för skolkuratorerna vikten av att arbeta ur ett helhetsperspektiv i det förebyggande arbetet mot mobbning. **Kurator 3** menade på att

Man behöver ha en helhet med olika tillvägagångsätt, det kan handla om hur skolan strukturerar arbetet utifrån värdegrundsarbete, miljön på skolan, att förändra elevens attityder, Man bör jobba på många olika sätt och väva in dessa till en helhet. **Kurator 2** sa att man ska jobba på olika nivåer, individ, gruppnivå och samhällsnivå. Detta kunde man göra genom att sätta upp regler till eleverna, ha rastvakter på olika ställen och ha diskussioner med eleverna om ämnet. **Kurator 1** säger att man behöver arbeta utifrån olika metoder baserat på situation och att man därför i yrkesrollen behöver ha ett helhetstänk. **Kurator 4** nämnde ingenting specifikt kring helhetsperspektiv vid användande av olika metoder, men med tanke på de olika insatser som denne lyfte fram så kan man tänka sig att dessa utgjorde en helhet.

Sammanfattningsvis finns det många faktorer som kan spela in och därför bör en kurator utgå från ett helhetsperspektiv när man jobbar med dessa frågor.

6. Analys

Vid sammanställande av materialet kunde man upptäcka skillnader och likheter i hur skolkuratorerna beskrev det förebyggande arbetet och dess användning av insatser.

Detta arbete kunde analyseras genom tematisk analys med deduktiv inriktning.

I (Hawkins, 2017) står att tematisk analys innebär att läsaren genom att läsa texten finner olika relationer mellan delar i texten, som då skapar kategorier. Vidare framgår det i (a.a) att det går att applicera både deduktiv och induktiv ingång vars skillnad är huruvida insamling av material är teoristyrkt eller inte. I denna studie kunde teman identifieras i takt med materialet sammanställdes vilket gjorde att arbetet fick en deduktiv inriktning. Det gick att hitta skillnader och likheter med hur skolkuratorerna beskrev sina roller i det förebyggande arbetet och hur de använde sig utav olika metoder. Det fanns även i vissa fall indikationer på att skolkuratorernas arbetsätt präglades av socialpedagogisk och utvecklingsekologisk teori. I detta kapitel kommer detta redogöras för.

Likheter i att arbeta som kurator

Något som var gemensamt för samtliga skolkuratorer var att de tyckte det förebyggande arbetet utgjorde en betydande del i deras arbete. Det fanns två dimensioner av det förebyggande arbetet, det kortsiktiga perspektivet handlade om att utreda när mobbning och kränkningar sker. Det långsiktiga perspektivet bestod i att upplysa elever om ämnen som kunde relateras till mobbning. En annan gemensam nämnare var likabehandlingsplanen som samtliga kuratorer beskrevs som en standardiserad princip som varje skola förhåll sig till, planen gick ut på att kartlägga elevers åsikter om hur dessa kände sig trygga i skolan. En annan gemensam nämnare som skolkuratorerna beskrev var att jobba utifrån ett helhetsperspektiv. Första steget kunde dels beskrivas att jobba på individnivå vilket menas att jobba med den utsatta eleven med stöttning genom samtal och att jobba med den som mobbade och upprätta åtgärder för han/hon. Andra steget var att jobba på gruppnivå genom olika diskussioner i klasser, samt att låta elever prata om ämnet med varandra i mindre grupper. Det tredje steget arbeta med skolans psykosociala miljö, och kartlägga platser där mobbning kan uppstå för att sedan tillsätta resurser på dessa platser. Skolkuratorerna framhävde dessa tre steg på olika sätt i varierad omfattning. Att respektive skolkurator i viss

mån beskrev denna process, utgjorde helhetsperspektivet en gemensam nämnare i det förebyggande arbetet.

Skillnader i att arbeta som kurator

Det fanns skillnader i hur man arbetade förebyggande arbetet mot mobbning. Skillnaderna bestod i vilka metoder skolkuratorerna använde sig av, hur många, och i vilken kontext.

Kurator 1; Bästa klassen, Piece of School, Från kaos till ordning, Konflikthantering, Machofabriken. Denna kurator använde sig av en variation av metoder som nödvändigtvis inte hörde samman med varandra, men som användes beroende på situation.

Kurator 2; Värsta, Bästa Nätet. Denna kurator använde sig enbart av en metod i att förebygga mobbning, metoden användes för att lära eleverna hur man ska behandla varandra på nätet.

Kuratorn förklarade att det inte fanns så mycket åtgärder att ta till, kuratorsrollen bestod i att ha individuella samtal.

Kurator 3; Årshjul. Denna kurator hade tillsammans med annan personal i elevhälsan skapat en metod som genomsyrade det förebyggande arbetet på skolan. Detta genom att lyfta olika teman som kunde knyta an till ämnen som är återkommande vid kränkande behandling.

Kurator 4; Denna kurator fann inspiration i sitt arbete genom att samverka med Fältenheten och fritidsgårdar. Ett förebyggande arbete bedrevs genom diskussion genom värdegrundsövningar, denne lyfte fram begreppet ”respekt” som centralt när man pratade med eleverna. Att använda sig av film som belyser mobbning var ett användbart redskap som kuratorn använde sig av för att kunna diskutera ämnet i en klass.

Olika attityder gentemot arbetet

Engagemanget skiljde till viss del kuratorerna åt, detta kunde man uppmärksamma hur olika saker sådes. Genom att observera tonläge, och mängd information som gavs kunde jag som forskare notera hur detta skiljde sig.

Kurator 1 beskriver följande:

”Det som är så viktigt är att förstå att de som blivit utsatta för mobbning kan påverkas av det, hela livet. Och vi har ett hjärta som skola att arbeta aktivt mot att människor blir utsatta för detta” (Kurator 1, 2020).

Kurator 2 säger däremot på detta sätt:

”En svårighet är att föräldrar och lärare kanske förväntar sig att det kommer bli åtgärder, skolan har ju inte så mycket åtgärder mer än samtal, det är samtal man får ha” (Kurator 2, 2020).

Bortsett från att det går att se skillnader utifrån texten, så fanns där även skillnader i tonläge, uttal och engagemang i hur skolkuratorerna berättade om det förebyggande arbetet om mobbning. Kurator 1 hade ett högt engagemang och pratade länge om det förebyggande arbetet, skolan och sin roll i detta. Något som noterades var att denna sällan sade några utmanande aspekter. Kurator 2 höll sig ganska kort vid frågorna och uppfattade arbetet som ganska standardiserat, det fanns en känsla av att denne inte ville göra mer arbete än nödvändigt. Kurator 3 upplevdes ha en vilja att förhindra mobbningen men förstod även dess svårigheter och lyfte fram att det i vissa avseende var väldigt svårt att klargöra mobbning, särskilt med tanke på sociala mediernas framfart.

Kurator 3 berättar:

”Det gäller att ha en balans mellan profession och hjärta, tänker man bara utifrån sitt hjärta så finns det risk att man går under, det finns elever som behöver daglig kontakt och vägledning av vuxna. Samtidigt är det avgörande att bygga relationer med eleverna för att kunna nå fram med mitt budskap. Vi kan ha jättebra förebyggande program men har vi ingen relation till eleverna så når vi dom inte och då kan vi inte öppna upp för diskussion och reflektion kring mobbning” (Kurator 3, 2020)

Detta visar på att det fanns skillnader i kuratorernas såg sitt arbete, men även likheter i hur dessa beskrev sitt arbete som skolkurator.

Resultat i förhållande till socialpedagogik

Det går att göra paralleller mellan studiens resultat och det socialpedagogiska perspektivet.

Det finns indikationer på att skolkuratorerna i vissa av sina förebyggande åtgärder hade en infallsvinkel som utgick från att inkludera eleverna i skolan. Ett exempel på detta är metoden ”Bästa Klassen” där eleverna fick beskriva hur de tycker skolmiljön är i klassrummet.

Eleverna i klassen fick sätta upp individuella mål för vad de kan göra för att förbättra miljön, och klassen fick sätta upp mål. På detta sätt inkluderades eleverna i det förebyggande arbetet då dom blev delaktiga i att förhindra stök och mobbning i klassrummet. En annan metod som hade en socialpedagogisk infallsvinkel var ”Piece of School”. Denna gick ut på att äldre elever fick chansen att träffa yngre elever och dela med sig av råd i hur man ska vara mot varandra. I dessa möten får de äldre eleverna chansen att få vara förebild samtidigt som de yngre eleverna kan hämta inspiration hos de äldre. Detta arbetssätt inkluderar alla elever i skolan arbete mot mobbning, vilket i sin tur kan leda till att mobbning minskar på skolan.

Resultat i förhållande till utvecklingsekologiskt perspektiv

Det finns även ett samband mellan resultatet och det utvecklingsekologiska perspektivet.

Samtliga skolkuratorer beskrev vikten av att jobba ur ett helhetsperspektiv med mobbning som sträcker sig mellan individ, grupp och samhällsnivå. Vid frågor som rörde mobbning och kränkningar så kunde man jobba utifrån eleven i centrum, i vilken miljö försiggår mobbningen? Varför är det just den här eleven som mobbar andra elever, eller en specifik elev. Man kunde arbeta med klasser på olika sätt och prata om mobbning och medvetandegöra eleverna genom att förklara varför det är fel, vilka konsekvenser det blir, och hur man kan bemöta en elev som säger något taskigt utan att själv kränka. Professioners samverkade där lärare, socialpedagoger kunde vara rastvakter, rektor kategorisera ärenden, och kurator jobba genom dessa gränser. Likabehandlingsplanen är en kartläggning över elevers trygghet i skolan och för att se var, hur och när mobbning förekommer på skolan. Alla skolor har en skyldighet

att arbeta aktivt mot att förebygga mobbning, detta är lika för alla skolor. Kuratorn har oftast ansvaret för att inrätta en likabehandlingsplan som genom medhåll för rektorn är tänkt att ses som en aktiv åtgärd från skolan att arbeta mot mobbnings. Detta kan ses som ett övergripande sätt att arbeta på. Bronfenbrenners perspektiv belyser mikro, makro, exo och meso nivå, där det fokuserar på individens närliggande miljöer, miljöer utanför de närliggande miljöerna osv (Bronfenbrenner, 1979). Det går att göra paralleller till kuratorns sätt att jobba förebyggande mot mobbning i skolan. Mikronivån kan ses som individuella möten med offer och förövare, makronivån kan ses som att jobba med klasser, grupper i skolan. Mesonivån kan belysa professioners samverkan med andra professioner, vårdnadshavare och rektor. Makronivån kan ses som en mer övergripande nivå där likabehandlingsplanen oftast kan ses som en standardiserad rutin som varje skola jobbar efter och som oftast ligger på kuratorn att skapa.

7. Diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka skillnader och likheter i hur skolkuratorer arbetar förebyggande mot mobbning i skolan. Tanken var att svara på detta genom frågeställningarna om vad som skiljer det förebyggande arbetet och vilka gemensamma inslag som finns. För att få reda på detta intervjuades 4 kuratorer på olika högstadieskolor i en mellanstor kommun i västra Sverige. Intervjuerna genererade till att frågeställningarna kunde besvaras och skapade därmed 6 olika teman.. Vid tidpunkten för denna studie rådde omständigheter som ledde till att samtliga intervjuer gjordes virtuellt. Fysisk närvaro är en aspekt som skulle kunna leda till att intervjupersonerna känt sig mer avslappnade och känt sig manade att prata längre, I (Kvale, Brinkman 2014) beskrivs den kvalitativa metoden vid fysisk närvaro som ett sätt att avslöja personernas upplevda värld genom sinnen. Trots de rådande omständigheterna tycktes jag fånga åtminstone en del utav de sinnliga uttrycken. Det kunde gjorts fler intervjuer men med tanke på den begränsade tid som fanns till att bedriva studien tycktes 4 intervjuer vara rimligt i förhållande till detta arbete. Det framkom en del intressanta aspekter rörande det förebyggande arbetet mobbning. Resultatet visade att skillnaderna i hur kuratorer arbetar mot mobbning utgjorde en större del än likheter mellan dessa. Likheter bestod i hur skolkuratorerna framhävde nätmobbning som ett problem. Att det förebyggande arbetet kunde ske både kortsiktigt och långsiktig samt arbetas med på individ och gruppnivå. En likhet som respektive kurator framförde var vikten att arbeta med mobbning utifrån både den som mobbar, den utsatta och resterande elever, vilket kan ses som ett helhetsperspektiv. Något som skiljde kuratorerna åt var i hur de på olika sätt redogjorde för det förebyggande arbetet på skolan, en annan skillnad var antalet insatser som varierade på respektive skola. Behöver detta nödvändigtvis innebära en skillnad i hur bra respektive skola är på att förebygga mobbning? Antagligen inte då det säkerligen finns många faktorer som påverkat ett sådant utfall. Däremot uppmärksammar detta arbete en viktig fråga om hur det förebyggande arbete skall organiseras. Mobbning har genom åren kommit att ta allt större fokus i debatten (Aftonbladet,2019). Skolverket skapade ett kunskapsunderlag för elevhälsans arbete i syfte att

bidra till likvärdig elevhälsa genom hela landet (Skolverket, 2016). Det framgår inte varför det dessa åtgärder togs fram men det finns skäl att anta att detta togs fram på grund av ojämlika villkor i hur mobbning förhindras och att dessa kan variera beroende på skola. I (Alexius, 2019) granskades olika fall där elever blivit utsatta för mobbning av olika slag, och det som framkom var att det fanns omfattande brister i hanteringen av kränkingsärenden, och att det behövdes åtgärder i att motverka mobbning. Detta arbete slår ett slag för att det förebyggande arbetet i skolor runt om i landet ska bedrivas på liknande sätt, för att öka kvalitén. Och för att alla barn ska få möjlighet till en trygg skolgång.

Referenser

Allwood, C. & Eriksson, M. (2017) *Grundläggande vetenskapsteori – för psykologi och andra beteendevetenskaper*. 2 upplagan. Lund: Studentlitteratur AB. s.110

Andersson, G. (2013) *Utvecklingsekologi och sociala problem*. I Meuwisse, A. & Swärd, H. *Perspektiv på sociala problem*. Natur & Kultur: Stockholm. s.203, s.204, 214.

Andersson, S. (2014) *Om positivism och hermeneutik*. Lund: Studentlitteratur AB. s.15, s.29, s.49, s.55.

Alexius, K. (2019) *Strategier mot kränkningar i skolan? En kvalitativ undersökning av ärenden vid skolinspektionen*. [Elektronisk]. NTS-19-20-2019, Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1302587/FULLTEXT03.pdf> [2020-05-22]

Aftonbladet (2019) *Mobbning ökar, förebyggande arbete krävs*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/WbWbJL/mobbningen-okar--forebyggande-arbete-kravs> [2020-05-22]

Backman, J. (2016) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur AB. s.43, s.67.

Björk, G. (1999) *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur AB. s.34, s.168, s.169, s.170.

Brattberg, G. (2016) *Manual till människan – om utbildning i livets universitet*. Stockholm: Värkstaden Gunilla Brattberg AB. s.207, s.208.

Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of the Human Development*. [Elektronisk] Cambridge,

Mauschettes, London, England. Harvard University Press. s.6, s.7, s.21, s.22, s.27–29, s.34–41. Tillgänglig: https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=OCmbzWka6xUC&oi=fnd&pg=PA3&dq=bronfenbrenner+1979&ots=yySVK-SPgb&sig=Fzil2oRHlmd9P0X_U9ogCZ2NhsI&redir_esc=y#v=onepage&q=bronfenbrenner%201979&f=false
(2020-05-22)

Bruno, L. (2012) *Pedagoger i det sociala uppdragets gränstrakter: Att hantera familjerättsliga processer, hot och våld*. [Elektronisk]. Sociologisk Forskning. Sveriges Sociologförbund (Swedish Sociological Association). Vol. 49, nr 3, s.192–197.

Blomberg, H. (2010) *Mobbing, intriger, offerskap – att tala om sig själv som mobbad i arbetslivet*. Örebro: Örebro Universitet.

BEO (Barn och elevombudsmannen) *Vad är mobbning, kränkande behandling och diskriminering*. [Elektronisk]. Stockholm. Tillgänglig: <https://beo.skolinspektionen.se/sv/fragor-och-svar/fragor-och-svar/vad-ar-skillnaden-mellan-trakasserier-och-krankande-behandling/> (2020-05-20)

Bohman, V. (2006) *Alla skolor måste ha en likabehandlingsplan*. [Elektronisk]. Stockholm: Lärarförbundet. Tillgänglig: <https://www.lararen.se/nyheter/annat/alla-skolor-maste-ha-en-likabehandlingsplan> [2020-05-21]

Dacke, M., Nilsson, H., Hansen, M. (2010) *”En skola för alla” ur pedagogens perspektiv, en kvalitativ intervjustudie med sex pedagoger och tre skolledare*. [Elektronisk] I Andersson, L. & Bruce, B. *Överbryggande specialpedagogik; goda möten för gemenskap och lärande*. Malmö Högskola. s.116. Tillgänglig : <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1405410/FULLTEXT01.pdf> [2020-05-21]

Eriksson, B. (2001) *Mobbning: en sociologisk diskussion*. [Elektronisk] Sociologisk Forskning. Sverige Sociologförbund (Swedish Sociological Association). Vol.38, nr.3, s.14
Tillgänglig: <https://www-jstor->

org.ezproxy.server.hv.se/stable/41203032?seq=7#metadata_info_tab_contents

[2020-05-20]

Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., Daneback, K. (2002) *Skolan – en arena för mobbning*. Stockholm: Liber Distributionstjänst. s.42, s.43.

Jeninger, C. (2015) *En skola fri från mobbning – kunskap, inspiration, tips och råd till föräldrar, lärare och alla som vill förändra*. Beijbom Books AB.

Johns Hopkins School of Education. Anita Young. [Elektronisk].

Tillgänglig: <https://education.jhu.edu/directory/anita-young-phd/>

[2020-05-21]

Kaufman, J. (2018) *Mobbning och kränkande särbehandling – upptäcka, utreda, åtgärda*. Stockholm: Liber AB. s.33

Kvale, S. & Brinkman, S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, tredje upplagan. s.17

Larsson, S., Lilja, J., Mannheimer, K. (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB. s.93, s.104.

Larsson, A. (2010) Mobbning: ett tidsbundet socialt problem?

[Elektronisk]. Lund: Socialvetenskaplig Tidskrift, nr.2. Tillgänglig:

<https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15702/14185>

Lindqvist, M. (2017) Elevhälsoarbete för specialpedagoger. Lund: Studentlitteratur AB. s.37, s.50, s.90

Lundblad, J. Johansson, T. Odenbring, Y. (2016) Juridik eller socialpedagogik? Skolors strategier för att hantera kränkningar. [Elektronisk]. Sociologisk Forskning, Vol.53, No.3, ss

272–279. Tillgänglig: <https://www-jstor->

org.ezproxy.server.hv.se/stable/pdf/24899005.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_SYC-5152%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3A9b5e585ee1483aa2a2e7ac05ad8b7a96

[2020-05-16]

Madsen, B. (2006) *Socialpedagogik – Integration och inklusion i det moderna samhället*. Studentlitteratur AB. s.204–206, s.215-218.

Mitchell, D. (2015) *Inkludering i skolan – undervisningsstrategier som fungerar*. Stockholm: Natur & Kultur AB.

Tandoc, H. & Wiedel, D. (2018) *Socialt arbete i förskolan, Hur kan socialpedagogisk kompetens bidra till kollektiva läroprocesser?* [Elektronisk] I Molin, M. & Bolin, A. *Socialpedagogisk Handling i teori och praktik*. s.68. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1247514/FULLTEXT01.pdf> [2020-05-21]

Hansen, A. (2015) *Mobbning i barndomen ger senare psykiska konsekvenser*. [Elektronisk] Läkartidningen. Tillgänglig: <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/nyaron/2015/05/mobbning-i-barndomen-ger-senare-psykiska-konsekvenser/>

[2020-05-16]

Hawkins, J. (2017) *Thematic Analysis in: the Sage Encyclopedia of communication Research Methods*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <https://methods-sagepub-com.ezproxy.server.hv.se/base/download/ReferenceEntry/the-sage-encyclopedia-of-communication-research-methods/i14662.xml> [2020-05-22]

Heineman, P. (1987) *Mobbning – gruppvåld mot barn och vuxna*. Natur och Kultur. s.9, s.10,

Höög, J. (2014) *Elevhälsan i skolan – teman med variationer*. [Elektronisk]. Skolverket. S.16, s.17, s.18. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/getFile?file=3291> [2020-05-21]

Höiby, H. (2002) *Mobbning kan stoppas*. Helle Höiby och Kroghs Forlag A/S s.7, s.81, s.82.

Friends (2019) Friendsrapporten.

Tillgänglig : https://www.dropbox.com/s/14x6azalr019ic6/Friendsrapporten_2019.pdf?dl=0

[2020-05-16]

SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Justitiedepartementet

SFS 2008:567. Diskrimineringslag. Stockholm: Justitiedepartementet

SCB (Statistiska centralbyrån) (2019) *Mobbning ökar och fler mår dåligt* [Elektronisk].

Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/om-scb/nyheter-och-pressmeddelanden/mobbningen-okar-och-fler-mar-daligt-i-skolan/>

[2020-05-20]

Skolverket, Socialstyrelsen (2016) *Vägledning för Elevhälsan*. [Elektronisk].

Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf> [2020-05-22]

Skolverket. Åtgärder mot kränkande behandling. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/atgarder-mot-krankande-behandling> [2020-05-22]

Onsjö, L. (2011) *Dokumentation styrning och kontroll i den svenska skolan*. [Elektronisk]

Göteborg: Göteborg Universitet.

Olweus, D. (1999) *Mobbning bland barn och ungdomar*.

Stockholm: Rädda Barnen. s.9, s.10, s.19

Olweus, D., Limber, S., Wang, W., Masellio, M., Breivik, K. (2018) *Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program: A Large Scale study of U.S students in grades 3-11*.

[Electronic]. Journal of School Psychology, Vol. 69. Tillgänglig: [https://www.sciencedirect-com.ezproxy.server.hv.se/search/advanced?q=Evaluation%20of%20the%20Olweus%20Bullying%20Prevention%20Program%3A%20A%20Large%20Scale%20study%20of%20U.S%20students%20in%20grades%203-11](https://www.sciencedirect.com.ezproxy.server.hv.se/search/advanced?q=Evaluation%20of%20the%20Olweus%20Bullying%20Prevention%20Program%3A%20A%20Large%20Scale%20study%20of%20U.S%20students%20in%20grades%203-11). [2020-05-21]

Ohlmark, L. (2014) *Skolkuratorn*. [Elektronisk] Psykologiguiden.

Tillgänglig: <https://www.psykologiguident.se/rad-och-fakta/forskola-och-skola/skola/elevhalsan/skolkuratoren>

[2020-05-20]

Psychology today, Valerie Hardy. [Elektronisk]. Tillgänglig:

<https://www.psychologytoday.com/us/therapists/valerie-stone-hardy-downers-grove-il/474641> [2020-05-21]

Thomasson, H. (2002) *Reflexiva Intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

s.39.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska Principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

[2020-05-22]

Åslund, A. (2017) Forskaren förklarar, vad är mobbning? [Elektronisk]

Metrojobb. Tillgänglig:

<https://www.metrojobb.se/artikel/8226-forskaren-f%C3%B6rklarar-vad-%C3%A4r-mobbning>

[2020-05-16]

Ödman (2016) *Tolkning, förståelse, vetande – Hermeneutik i teori och praktik*. Lund:

Studentlitteratur AB. s.97.

Bilaga

Intervjufrågor.

Vad har du för erfarenheter när det kommer till att arbeta med frågor som rör mobbning och kränkningar?

Vad är utmanande med att arbeta med dessa frågor?

Vad är lärorikt med att arbeta med dessa frågor?

Vart går gränsen mellan retsam jargong och kränkande beteende?

Hur ser du på att allt fler elever känner sig kränkta?

På vilket sätt arbetat du för att förebygga och motverka kränkningar?

Vilka metoder använder du dig av för att motverka mobbning?

Hur arbetar man för att få elever att känna sig trygga i skolan?

